

Протягом ХХ століття Західні держави тричі рятували від розвалу Російську імперію, перейменовану пізніше у Радянський Союз, а потім — у Російську Федерацію. У відповідь Москва завжди йшла на Захід війною, загрожуючи знищенням його цивілізації. Повторення тієї самої помилки вчетверте означало б наближення перспективи знищення цивілізації до реальності.

ВСТУП

НА ПОРОЗІ 2023 РОКУ

«Усі імперії помирають, а деякі помирають раптово». Сьогодні чимало освічених росіян нагадують собі і світові цю історичну аксіому. Інші, звісно, скажуть, що не варто передчасно ділити шкуру невбитого ведмедя. Але найбільше, мабуть, тих, кого жахає сама думка, що їхню імперію може спіткати доля усіх інших. А оскільки це здається неймовірним, вони геть відкидають таку перспективу. Але коли на ведмедя націлено великокаліберні кулемети, а звір старий, тяжкохворий і голодний, усі розуміють, що його час минув.

Поза всякими сумнівами, обмірковувати неминучий колапс Росії мають усі: не лише росіяни, що мешкають у Росії, та поневолені ними народи, а й ті, хто проживає деінде — переважно в Європі, США, Україні, Японії та Китаї. Якщо придивитися уважніше, то вже навесні 2023 року стало очевидним, що Росії, якою ми її знали ще кілька років тому, уже не існує. Зараз це лише жалюгідна тінь своєї колишньої політичної, військової та економічної потуги. Росія цього просто не розуміє, так само як і чимало невігласів, експертів і особливо політиків, що живуть за її межами.

Ніхто точно не знає, чого очікувати від Росії в найближчі місяці та роки, проте насправді кількість варіантів є досить обмеженою. На російські війська, що вдерлися до України,

чекає неминуча поразка. Так само неминучим є розпад Росії, оскільки чинники, завдяки яким вона трималася до купи, знесилено довгим і виснажливим періодом занепаду, а після 24 лютого 2022 року російські солдати стікають кров'ю в степах та лісах України. Що стосується зовнішніх факторів, які утримували її від розпаду після колапсу Радянського Союзу, то вони постійно слабшають і поступово зникають.

Справжньою метафорою сучасної Росії є мумія «вічно живого» Леніна в мавзолеї на Красній площі в Москві. Якщо відключити холодильні установки та припинити подачу формаліну, «вічно живий» труп розкладеться.

Для громадян європейських країн, які виростили в умовах російської окупації і яким ще донедавна російська пропаганда інтенсивно промивала мізки в навчальних закладах та засобах масової інформації, ця думка може видатися неймовірною. Багато хто вважатиме ідею розпаду Російської імперії у 2023 році химерною фантазією або марними мріями.

Людей легко вводять в оману ілюзія незмінності стану речей, у якому вони існують. Старші читачі, напевно, пам'ятають літо 1989 року в Чехословаччині. Чи багато з них тоді погодилися б із прогнозом, що до кінця того року їхня країна стане посткомуністичною? Того ж таки літа 1989-го скільки німців повірили б, що за рік вони стануть громадянами об'єднаної Німеччини? Або, на контрасті, скільки словаків і чехів посеред передзвону келихів та звучання державного гімну у новорічну ніч 1992 року повірили б, що всього лише за один короткий рік, 1 січня 1993 року, вони матимуть різні держави і різні гімни, а річка Морава стане кордоном між ними.

Росіяни стали свідками часткового розпаду Радянського Союзу, країни, яку багато хто вважав своєю батьківщиною,

у грудні 1991 року. Тоді Радянський Союз було офіційно розпущено і росіяни зустріли 1992 рік, втративши контроль над Україною, Білоруссю, Грузією, Казахстаном — усього 14-ма колоніями. Поколіннями ті були невід'ємною частиною Російської імперії. Для чималої кількості етнічних росіян цей досвід виявився ще більш травматичним, ніж розкол Чехословаччини для словаків і чехів.

Проте колапс Російської імперії не обмежився 1992 роком. Колоніальна імперія, що поневолила й пригноблювала десятки народів, приховано існувала й далі, цього разу — під новою назвою «Російська Федерація». Питання, чому процес дезінтеграції Росії не завершився у 1992 році, є принциповим, і відповісти на нього ми спробуємо у цій книзі.

У 2023 році перед тими, хто населяє Російську імперію, а також громадянами й елітами ЄС, США, України та інших демократій постане чимало серйозних питань. Для тих, хто вже усвідомив неминучість колапсу Росії, такими питаннями, поміж інших, є: на скільки фрагментів розпадеться Росія? Де саме пройдуть тріщини розколу? Що відбуватиметься по усій території конаючої імперії та в окремих її частинах? Якими є оптимальні дії європейських урядів, США, України, Японії та Китаю в умовах колапсу Росії?

На скільки фрагментів розпадеться Росія? Де саме пройдуть тріщини розколу? Що відбуватиметься по усій території конаючої імперії та в окремих її частинах?

Точно відповісти на ці та інші запитання не може ніхто. Можна припустити, що після падіння центрального уряду в деяких районах настануть анархія і хаос, які в російській історії називаються «смута». В інших — спалахнуть

військові сутички між приватними арміями та кримінальними групами, озброєними до зубів внаслідок розграбування військових складів. Ще в інших — почнуться спроби створення більш-менш демократичних держав. Найщасливіші регіони імперії перейдуть під управління сильних і, у кращому випадку, демократичних сусідів — фінів, норвежців, українців, європейців, американців і японців. Іншим поталанить менше, і вони разом з людьми, що там мешкають, потраплять під оруду комуністичного Китаю.

Історія розпаду Югославії у 1990-х роках дає багату поживу для роздумів стосовно того, що може з'явитися на руїнах Росії. Але у 2023 році процес дезінтеграції починається на території у 70 разів більшій за територію колишньої Югославії, а на цих теренах мешкає вшестеро більше людей. Крім того, дехто нагадує й про традиційну російську страшилку — залякування ядерною зброєю. На відміну від переважної більшості адміністративних суб'єктів сучасної Росії, більшість із семи сучасних держав, що постали на руїнах колишньої Югославії, мали власні адміністративні й урядові органи. Це дозволило новим політичним елітам словенців, хорватів, сербів, македонців, а пізніше й решті більш-менш безболісно перебрати на себе управління новоствореними державами. Крім того, на заході та півночі з Югославією межували миролюбні й економічно розвинуті сусіди, які не долучалися до насильства в цій країні, а намагалися стримувати його. Ці сусіди мали можливість і бажання прихистити у себе сотні тисяч біженців, що рятувались від негараздів, спричинених економічною розрухою та війною, а згодом надавали систематичну допомогу у розбудові нових держав.

Більша частина Росії на сьогодні не має нічого з того, що колись мала Югославія. Тому, на тлі найгіршого сценарію

майбутнього колапсу Росії, розпад Югославії може здатися «прогулянкою в трояндовому саду». Вірогідність такого сценарію посилюється ще й тим, що переважна більшість європейських та американських політиків, так само як і простих громадян відповідних країн, навіть не думають про прийдешню дезінтеграцію Росії й не здатні (а часто й просто не хочуть) уявити й прийняти її.

Але відразу до роздумів про немислиме поступово відступає. У 2014 році В'ячеслав Володін, один із московських високопосадовців, проголосив сумнозвісний лозунг: «Поки є Путін — є Росія, немає Путіна — нема й Росії». І тут сталося щось неймовірне — 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт Путіна та звинуватив його у скоєнні військових злочинів. Якщо Путін є злочинцем, то чи не є, за логікою заяви Володіна, злочинцем і вся Росія? У руслі цієї тенденції наприкінці березня 2023 року в засоби масової інформації потрапив запис телефонної розмови між російським мільярдером Фаркхадом Ахметовим та видатним музичним продюсером Іосіфом Пригожиным. У 36-хвилинній розмові, просякнутій вульгаризмами й безнадією, ці представники російської «еліти» називають свого господаря ліліпутіним і сатаною. Якщо Путін є ліліпутіним, то чи не перетворює це Росію на «Ліліпутосію»?

Слабкість і вразливість путінського правління Росією стала очевидною 24 червня 2023 року, коли приватна армія «Вагнера» під командуванням її очільника Євгенія Пригожина здійснила «Марш справедливості» на Москву. Війська Пригожина, нараховуючи близько 15000 осіб, спочатку без будь-якого супротиву зайняли на півдні Росії мільйонне місто Ростов-на-Дону, включно зі штабом південного військового округу, звідки здійснюється командування війною в Україні.

Ні російська армія, ні силовики Ростова не чинили жодного опору найманцям «Вагнера» а значна частина мешканців міста вийшла на вулиці, аби радісно привітати їх. Частина вагнерівців, чисельністю кілька тисяч осіб та кілька сотень одиниць військової техніки, одразу ж вирушила на північ, аби «вимагати справедливості» безпосередньо в Москві. Ці підрозділи без проблем минули мільйонне місто Воронеж і надвечір того ж дня опинилися на відстані 200 кілометрів південніше Москви. Вони не зустріли жодного супротиву з боку російської армії, Росгвардії, інших спеціальних підрозділів або цивільного населення. Єдиними, хто намагався перешкоджати вагнерівцям, виявилися російські військово-повітряні сили. Пригожинці збили шість гвинтокрилів та один військовий літак, не зазнавши при цьому жодних втрат, тоді як для російської авіації все обернулося найбільшими втратами за день, яких вона будь-коли зазнавала з часів Другої світової війни.

На підступах до Москви вагнерівців зупинила не армія, а домовленість Пригожина з Кремлем, посередником якої виступив білоруський диктатор Лукашенко. Внаслідок цієї домовленості вагнерівці повернули назад, і нам не вдалося перевірити бажання й здатність москвичів захищати Кремль і Путіна. Однак реакція військ і населення протягом усього 1000-кілометрового маршу з Ростова-на-Дону до Москви продемонструвала принаймні байдужість і нездатність армії та населення Росії захищати Путіна і Москву, а по максимуму — їхню однозначну підтримку повалення існуючого режиму. Фраза «Київ — за три дні, а Москву — за день» стала саркастичним мемом у ті дні.

На відміну від періоду, що передував падінню Радянського Союзу, сьогодні принаймні деякі західні аналітики

вже розмірковують про майбутній колапс Росії. Однак досі залишається значний ризик, що коли Росія таки впаде, західні політики будуть заскочені зненацька, так само як заскочили зненацька їхніх попередників події початку 1990-х років після колапсу Радянського Союзу. Або як заскочило зненацька західних політиків падіння царизму століття тому. Існує серйозний ризик того, що вони знову безпорадно спостерігатимуть за нуртуванням хаосу, імпровізуватимуть, розпачливо тупцюватимуть на місці або вдадуться до непродуманих дій, повторюючи фатальні помилки з довготерміновими й потенційно трагічними наслідками. Ці наслідки є небезпечними не тільки для мешканців сучасної Росії, а й для всього людства.

Саме політика Європи та США створила сприятливий ґрунт для буйного розквіту сучасного фашистського режиму в Росії після падіння Радянського Союзу. Після переможного закінчення Холодної війни помилки й байдужість Заходу спричинили відродження російського милітаризму та заохотили Росію до нового етапу залякування цивілізованого світу ядерним кийком. Наслідки цього не забарилися: широкомасштабний підкуп російськими нафтодоларами найвищих європейських посадовців, гібридна війна Росії проти Заходу, безкарне тероризування невеликих сусідів Росії аж до урочистого завершення — великої кривавої війни в Україні, сотень тисяч жертв і цілих міст, зрівняних із землею.

Розмірковування над дезінтеграцією Росії — це не розвага, не головоломка і не марення тих, кого московська пропаганда презирливо називає «русофобами». Це — обґрунтоване прагнення зрозуміти альтернативні сценарії можливого розвитку подій на величезній території